

Projektorienterede forløb

Delnotat 2: Overblik over udbredelsen af og rammerne for projektorienterede forløb

Projektorienterede forløb

Delnotat 2: Overblik over udbredelsen af og rammerne for projektorienterede forløb

2016

Projektorienterede forløb

© 2016 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form
på: www.eva.dk

ISBN (www) 978-87-7958-945-2

Indhold

1	Resume	5
2	Indledning	7
2.1	Baggrund	7
2.2	Formål med delnotat 2	7
3	Forståelsen af projektorienterede forløb	9
3.1	Projektorienterede forløb indbefatter ofte et ophold i en virksomhed/organisation	9
3.2	Et middel til at skabe forbindelse mellem uddannelse og arbejdsmarked	9
4	Udbredelse af projektorienterede forløb	12
4.1	Projektorienterede forløb er særlig udbredte på kandidatuddannelserne	12
4.2	Humaniora, samfundsfagene og naturfagene har flest uddannelser med projektorienterede forløb	13
4.3	Op til 25 % af nogle kandidatuddannelser kan tages som projektorienteret forløb	14
4.4	Projektorienteret forløb er obligatoriske på 31 uddannelser	15
5	Rammer og praksis for projektorienterede forløb	16
5.1	Optakten til de projektorienterede forløb	16
5.1.1	Studerende kontakter selv virksomhed	16
5.1.2	Ofte krav om forhåndsgodkendelse	17
5.1.3	Krav om egentlig kontrakt mindre almindeligt	17
5.1.4	På næsten halvdelen af forløbene stilles krav til timer og/eller længde	18
5.1.5	Forberedelsen af det projektorienterede forløb i undervisningen	18
5.2	Under forløbet	18
5.2.1	Vejledning som understøttende aktivitet er mest udbredt	18
5.2.2	Deciderede undervisningsforløb er mindre udbredte	19
5.2.3	Afbrudte forløb hører til sjældenhederne	20
5.3	Efterbehandling af forløbet	20
5.3.1	Mundtlig prøve på basis af rapport mest udbredt	20
5.3.2	Svært at integrere de studerendes erfaringer i undervisningen	22
5.3.3	Ingen systematisk evaluering af projektorienterede forløb	22
6	Udbytte af projektorienterede forløb	23
6.1	Indsigt i egne kompetencer, praktisk erfaring og øget netværk	23
6.2	Ideer til styrkede forløb	24
7	Metode	26

1 Resume

Regeringen har en målsætning om, at undervisningen på de videregående uddannelser skal gøres mere praksisnær. Samtidig er det vigtigt at holde fast i, at universiteternes bachelor- og kandidatuddannelser er forskningsbaserede og af høj kvalitet.

Der indgår ikke praktik i bachelor- og kandidatuddannelser bortset fra på enkelte uddannelser med helt særlig historik (tre bacheloruddannelser og to kandidatuddannelser, hvor uddannelsernes normering i øvrigt er forlænget pga. praktikken). Det fremgår dog af uddannelsesbekendtgørelsens¹ § 18 og § 22, at universiteterne i studieordningen kan fastsætte, at den enkelte bachelor- eller kandidatuddannelse inden for den normerede studietid kan indeholde projektorienterede forløb, eventuelt i tilknytning til områder uden for universitetet i Danmark eller i udlandet.

Universiteterne håndterer de projektorienterede forløb på meget forskellig vis, og der mangler et samlet overblik over omfanget samt udbyttet og kvaliteten af forløbene. Uddannelses- og Forskningsministeriet har derfor igangsat en kortlægning med henblik på at undersøge universiteternes brug af projektorienterede forløb og bedt Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) om at bidrage til kortlægningen. Helt konkret har EVA indhentet data fra alle universiteterne om antallet af studerende i projektorienterede forløb i perioden 2009-16 og gennemgået samtlige studieordninger for bachelor- og kandidatuddannelser for at skabe et overblik over udbredelsen af og rammerne for forløbene. Desuden har vi gennemført interview med 20 studieledere for at få indblik i universiteternes arbejde med at sikre udbyttet og kvaliteten af forløbene.

I dette notat præsenteres resultaterne fra gennemgangen af samtlige studieordninger på de otte universiteter samt resultaterne fra de kvalitative interview med studielederne på 20 udvalgte uddannelser. Nedenfor er de overordnede resultater opsummeret.

Projektorienterede forløb indbefatter ofte et ophold i en virksomhed/organisation

I studieordningerne er et projektorienteret forløb ofte beskrevet som en tilvalgsmulighed, hvor den studerende har et ophold i en virksomhed/organisation og indgår i løsningen af arbejdsopgaver. Målet med forløbene er som oftest, at de studerende får mulighed for at sætte deres faglighed og uddannelsens teorier og metoder i spil i praksis samt får kendskab til det arbejdsmarked og de arbejdsopgaver, deres uddannelse er rettet mod.

Mulighed for projektorienterede forløb på 67 % af bachelor- og kandidatuddannelserne

Samlet set viser gennemgangen af studieordningerne, at der på 67 % af alle bachelor- og kandidatuddannelser er mulighed for projektorienteret forløb. Muligheden for at deltage i et projektorienteret forløb er mest udbredt på kandidatuddannelserne (79 %) sammenlignet med bacheloruddannelserne (42 %). Endvidere er projektorienterede forløb mere udbredte på de humanistiske, samfundsvidenskabelige og naturvidenskabelige uddannelser sammenlignet med de tekniskvidenskabelige og de sundhedsvidenskabelige uddannelser.

Op til 25 % af nogle kandidatuddannelser kan tages som projektorienterede forløb

Der er stor variation med hensyn til, hvor mange ECTS-point den studerende kan afløse gennem projektorienterede forløb – fra 2,5 ECTS-point op til 30 ECTS-point. På bacheloruddannelserne er der som oftest tale om kortere forløb, hvor den studerende kan afløse 10 eller 15 ECTS-point. På

¹ Bekendtgørelse om bachelor- og kandidatuddannelser ved universiteterne (uddannelsesbekendtgørelsen), BEK nr. 1520 af 16.12.2013.

flere kandidatuddannelser er det muligt at afløse 30 ECTS-point gennem et projektorienteret forløb, hvilket udgør 25 % af kandidatuddannelsens samlede antal ECTS-point.

Mange uddannelser har velbeskrevne rammer

Mange uddannelser har velbeskrevne rammer og har udviklet en fast praksis med hensyn til de projektorienterede forløb. Det kan fx handle om at stille krav om en kontrakt eller fast beskrivelse af forløbet, sikre forhåndsgodkendelse, stille krav til de studerende om selv at engagere sig i at finde en værtsvirksomhed samt at have tydelige krav til dokumentation af det faglige udbytte. Andre har bevidst valgt at undgå for faste rammer for på den måde at opnå størst mulig fleksibilitet og tilpasning til de studerendes og virksomhedernes ønsker i forløbene. Gennemgangen viser dog også, at projektorienterede forløb stadig er en forholdsvis ny mulighed på mange uddannelser, og at rammer og praksis fortsat er under udvikling.

Vejledning som understøttende aktivitet er mest udbredt

I hovedparten af studieordningerne stilles krav om, at den studerende har en vejleder tilknyttet fra universitetet. I de fleste tilfælde betyder dette, at der tilknyttes en vejleder til forløbet, som primært giver vejledning i forbindelse med udarbejdelse af den rapport, som de studerende som oftest skal udarbejde.

Deciderede undervisningsforløb i tilknytning til projektorienterede forløb er umiddelbart mindre udbredte. Det kan dog ikke på baggrund af gennemgangen af studieordningerne afvises, at flere uddannelser laver deciderede undervisningsforløb, da der er stor forskel på, hvor velbeskrevne rammerne for de projektorienterede forløb er i studieordningerne.

Udprøvning er ofte en mundtlig prøve på basis af en rapport

Universiteterne anvender en række forskellige prøveformer, når projektorienterede forløb skal bedømmes. Den mest udbredte prøveform er dog mundtlig prøve med udgangspunkt i en skriftlig rapport.

Som oftest er der tale om en sluteksamen, hvor den studerende afleverer en rapport og/eller går til mundtlig eksamen efter endt ophold i en virksomhed/organisation. Der er dog også enkelte eksempler på uddannelser, hvor den studerende har løbende afleveringer eller porteføljeeksamen.

De studerende får indsigt i egne kompetencer, praktisk erfaring og øget netværk

Studielederne udtrykker overordnet set meget stor tilfredshed med de studerendes læringsudbytte af de projektorienterede forløb. De studerende får indsigt i egne kompetencer, praktisk erfaring med uddannelsens teorier og metoder og øget netværk og jobparathed. Samtidig er de studerende, der er i projektorienterede forløb, med til at øge kendskabet til uddannelsen blandt aftagerne og i det hele taget med til at bidrage til bedre beskæftigelsesmuligheder for de studerende på en given uddannelse. Projektorienterede forløb er ligeledes med til at øge uddannelsernes kontakt til og dialog med aftagere og sikre bl.a. et tilbageflow til uddannelser med hensyn til, hvilke kompetencer aftagerne efterspørger.

2 Indledning

2.1 Baggrund

Regeringen har en målsætning om, at undervisningen på de videregående uddannelser skal gøres mere praksisnær. Samtidig er det vigtigt at holde fast i, at universiteternes bachelor- og kandidatuddannelser er forskningsbaserede og af høj kvalitet.

Der indgår ikke praktik i bachelor- og kandidatuddannelser bortset fra på enkelte uddannelser med helt særlig historik (tre bacheloruddannelser og to kandidatuddannelser, hvor uddannelsernes normering i øvrigt er forlænget pga. praktikken). Det fremgår dog af uddannelsesbekendtgørelsens § 18 og § 22, at universiteterne i studieordningen kan fastsætte, at den enkelte bachelor- eller kandidatuddannelse inden for den normerede studietid kan indeholde projektorienterede forløb, eventuelt i tilknytning til områder uden for universitetet i Danmark eller i udlandet.

Universiteterne håndterer de projektorienterede forløb på meget forskellig vis, og der mangler et samlet overblik over omfanget samt udbyttet og kvaliteten af forløbene. Uddannelses- og Forskningsministeriet har derfor igangsat en kortlægning med henblik på at undersøge universiteternes brug af projektorienterede forløb og bedt Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) om at bidrage til kortlægningen. Helt konkret har EVA indhentet data fra alle universiteterne om antallet af studerende i projektorienterede forløb i perioden 2009-16 og gennemgået samtlige studieordninger for bachelor- og kandidatuddannelser for at skabe et overblik over udbredelsen af og rammerne for forløbene. Desuden har vi gennemført interview med 20 studieledere for at få indblik i universiteternes arbejde med at sikre udbyttet og kvaliteten af forløbene.

Det er vigtigt at bemærke, at projektorienterede forløb blot er én ud af mange måder, hvorpå man kan lave praksisnær undervisning og sikre en kobling til arbejdsmarkedet. Af andre måder kan nævnes casebaseret undervisning, opgaveskrivning i samarbejde med virksomheder og case-competitions og lignende.

2.2 Formål med delnotat 2

I dette notat præsenteres resultaterne fra gennemgangen af samtlige studieordninger på de otte universiteter samt resultaterne fra de kvalitative interview med studielederne på 20 udvalgte uddannelser.

Gennemgangen af studieordningerne skulle bidrage til at svare på følgende spørgsmål:

- I hvor mange studieordninger er der fastsat regler for projektorienterede forløb, og hvor mange ECTS-point kan de studerende afløse gennem projektorienterede forløb?
- Hvordan og på hvilket grundlag udprøver universiteterne de studerendes udbytte af de projektorienterede forløb?
- Hvilke krav og rammer opstiller universiteterne i øvrigt i studieordningerne?

Interviewundersøgelsen blandt studieledere skulle bidrage med uddybende viden om dels rammer og indhold, dels hvordan universiteterne arbejder med at sikre, at forløbene bidrager til en praksiskobling og forståelse af det fag, hvori forløbet indgår.

Kort om metoden

Vi har gennemgået alle studieordninger på i alt 993 bachelor- og kandidatuddannelser. Der er taget udgangspunkt i den seneste studieordning, og oplysninger om, hvorvidt der er mulighed

for projektorienteret forløb, prøveformer mv. er registreret i et Excelark. Registreringen er senere brugt til at foretage tværgående analyse af data.

Interviewundersøgelsen er baseret på interview med 20 studieledere. De 20 uddannelser er udvalgt på baggrund af gennemgangen af studieordningerne, og i forbindelse med udvælgelsen af de 20 studieledere har vi lagt vægt på at sikre så stor variation som muligt med hensyn til følgende parametre:

- Bachelor- og kandidatuddannelse
- Eksamensformer (skriftlig opgave, løbende aflevering, mundtlig eksamen mv.)
- Omfang af ECTS-point
- Universitet.

Denne variation er med til at sikre, at det kvalitative materiale i videst muligt omfang reflekterer variationen i uddannelsernes rammer for og arbejde med de projektorienterede forløb. Der er taget detaljerede referater af interviewene, som efterfølgende er blevet analyseret tematisk. I forbindelse med analysen er der taget udgangspunkt i de overordnede temaer fra interviewguiden.

Om datagrundlaget

Der er stor forskel på, hvor detaljerede studieordningerne er. I nogle studieordninger er muligheden kun meget kort beskrevet, og hverken eksamensform eller lignende fremgår, mens der i andre er længere beskrivelser af prøveform, kontrakt, vejledningsforløb mv. Interviewundersøgelsen og indsamling af data om de studerendes deltagelse i projektorienterede forløb har også vist, at studieordningerne ikke altid er helt opdaterede. Vi er således stødt på eksempler på uddannelser, hvor praksis er anderledes end beskrevet i studieordningen, ligesom vi er stødt på eksempler, hvor de studerende deltager i projektorienterede forløb, men hvor det ikke af studieordningen fremgår som en mulighed. For at sikre en ensartet registreringspraksis i forbindelse med gennemgangen af studieordninger er uddannelser, hvor muligheden for projektorienterede forløb ikke er beskrevet i studieordningen, registreret som uddannelser uden mulighed for projektorienteret forløb.

I forbindelse med læsningen af notatet er det endvidere vigtigt at holde sig for øje, at det, selvom der er en mulighed for at gennemføre et projektorienteret forløb ifølge en studieordning, ikke er ensbetydende med, at de studerende benytter sig af muligheden. For mere information om de studerendes deltagelse i projektorienteret forløb, se *Delnotat 1: Kvantitativ kortlægning af universitetsstuderendes deltagelse i projektorienterede forløb*.

3 Forståelsen af projektorienterede forløb

I dette kapitel ser vi nærmere på, hvordan de projektorienterede forløb opfattes, og hvilke formål de har. Samlet set viser gennemgangen af studieordningerne og interviewene med studielederne, at et projektorienteret forløb ofte er en tilvalgsmulighed, hvor den studerende har et ophold i en virksomhed/organisation. I forlængelse af dette er formålet derfor også som oftest, at den studerende får mulighed for at sætte sin faglighed og uddannelsens teorier og metoder i spil i praksis.

3.1 Projektorienterede forløb indbefatter ofte et ophold i en virksomhed/organisation

Af uddannelsesbekendtgørelsens § 18 og § 22 fremgår det, at universiteterne i studieordningen kan fastsætte, at den enkelte bachelor- eller kandidatuddannelse inden for den normerede studietid kan indeholde projektorienterede forløb, eventuelt i tilknytning til områder uden for universitetet i Danmark eller i udlandet. Der findes dog ingen yderligere definitioner af, hvad et projektorienteret forløb er, i bekendtgørelsen.

Kært barn har mange navne, og gennemgangen af universiteternes studieordninger viser, at universiteterne ud over betegnelsen projektorienterede forløb bl.a. bruger ord som praktikforløb, praksisforløb, virksomhedsforløb, eksterne projektførløb, professional development, academic internship, work placement, in-company period mv. som betegnelser for projektorienterede forløb.

Projektorienterede forløb er oftest en tilvalgsmulighed for de studerende, hvor de i stedet for fx et valgfag har mulighed for at vælge et projektorienteret forløb. Forløbet indebærer i de fleste tilfælde, at den studerende har et ophold i en virksomhed/organisation, hvor han eller hun løser en række arbejdsopgaver, der er relevante for uddannelsen. Forløbet afsluttes typisk med, at den studerende udarbejder en skriftlig rapport til bedømmelse eller bedømmes ved en mundtlig prøve på universitetet efter endt ophold. De kvalitative interview viser desuden, at der også er eksempler, hvor projektorienterede forløb mere har karakter af deciderede virksomhedssamarbejder, hvor den studerende løser en konkret opgave for en virksomhed/organisation, eller forløb, hvor den studerende deltager i et forskningsprojekt på universitetet.

3.2 Et middel til at skabe forbindelse mellem uddannelse og arbejdsmarked

Ser vi på tværs af beskrivelserne af mål for læringsudbytte for projektorienterede forløb, er der særligt tre ting, som forløbene skal bidrage med:

- Indsigt i det arbejdsmarked, uddannelsen er rettet imod, herunder indsigt i, hvordan en arbejdsplads fungerer
- Mulighed for at arbejde praksisorienteret og anvende faglig viden, metoder og færdigheder i forbindelse med løsningen af specifikke arbejdsopgaver og problemstillinger
- Refleksion over koblingen mellem uddannelsens teori og metoder og arbejdsopgaver.

I boksen nedenfor ses tre eksempler på beskrivelser af mål for læringsudbytte.

De interviewede studieledere giver alle udtryk for, at formålet med at tilbyde de studerende mulighed for projektorienterede forløb handler om at skabe forbindelse mellem den teoretiske undervisning på universitetet og det praktiske arbejde i relevante virksomheder/organisationer. Studielederne lægger dog vægt på forskellige elementer i den forbindelse.

For det første fremhæver en række af studielederne, at formålet med et projektorienteret forløb er at give de studerende mulighed for at sætte deres faglighed i spil på en anden måde. De får mulighed for at afprøve den teori, de har beskæftiget sig med i undervisningen, og bringe deres færdigheder i anvendelse i forbindelse med håndteringen af virksomhedens problemstillinger. På den måde skal forløbene også bidrage til, at de studerende får en forståelse af, hvorfor de forskellige dele af den teoretiske undervisning er vigtige og relevante for deres senere beskæftigelse. En studieleder udtrykker det således:

De [studerende] får konkrete erfaringer med, hvordan deres erfaringer kan indgå i en erhvervmæssig sammenhæng. Det er selvfølgelig også noget, der betones i den almindelige undervisning, men her kan de få helt konkrete erfaringer, fx hvordan er det, jeg kan bruge alt det her, jeg har siddet og lært om Goethe og Schiller eller den tyske konjunktiv, når jeg står på en arbejdsplads? Det, jeg får af tilbagemeldinger fra de studerende, er, at det er øjenåbnende, fordi de tit kan have svært ved at se, hvordan de nogensinde får brug for det, de sidder og lærer her, når de skal ud og agere i en verden udenfor.

For det andet fremhæver studielederne, at de projektorienterede forløb skal bidrage til, at de studerende opbygger relevante praksiskompetencer, som de ikke nødvendigvis får med sig fra undervisningen på universitetet. Det kan fx handle om at kunne levere hurtigt og præcist, formidle skarpt, gebærde sig i et samarbejde og fungere i en organisation mv.

For det tredje fremhæver en af studielederne, at formålet med projektorienterede forløb også kan være at give de studerende mulighed for at dokumentere praksiserfaring på deres CV. Ifølge studielederen kan det også være en fordel for studerende, som i forvejen har studiejobs, fordi et projektorienteret forløb kan se mere prangende ud på CV'et end en titel som studentemedhjælper.

Eksempler på mål for læringsudbytte for projektorienterede forløb

Veje og trafik, cand.polyt., AAU

Studerende, der gennemfører et projektorienteret forløb, skal have opnået følgende viden, færdigheder og kompetencer:

- Skal have indsigt i ingeniørarbejdet inden for den valgte specialisering på en, eventuelt to, ingeniørarbejdspladser i en offentlig teknisk institution, en teknisk forsyningsvirksomhed, en rådgivende ingeniørvirksomhed, en entreprenørvirksomhed eller en bygge- eller anlægsteknisk produktionsvirksomhed
- Skal have forståelse af økonomiske, sociale, miljø- og arbejdsmiljømæssige forhold på en arbejdsplads
- Skal have indsigt i en virksomheds sociale og administrative miljø, herunder kommunikation, samarbejde, formelle regler og administrative rutiner
- Skal relatere sig til økonomiske, sociale, miljø- og arbejdsmiljømæssige forhold på en ingeniørfaglig arbejdsplads
- Skal kunne rapportere arbejdsresultater i en teknisk rapport samt kunne forelægge resultaterne mundtligt
- Skal have etableret kontakt til virksomheder inden for den valgte specialiseringssektor
- Skal have arbejdet med ét stort projekt over en længere periode.

Engelsk, cand.mag., AU

Studerende, der gennemfører et projektorienteret forløb, skal have opnået følgende viden, færdigheder og kompetencer:

- Indsigt i, hvordan konkrete arbejdsopgaver beskrives og vurderes
- Grundig anvendelsesorienteret viden om dataindsamlingsmetoder
- Udvidet indsigt i og erfaring med egne faglige kvalifikationer og kompetencer på grundlag af et uddannelsesophold i en organisation eller på grundlag af selvstændigt udført arbejde
- Færdighed i indsamling og anvendelse af materialer og data
- Færdighed i at foretage en grundig analyse af en konkret empirisk problemstilling
- Færdighed i anvendelse af teori til refleksion over metodologiske, organisatoriske og praksisorienterede forhold
- Kunne videreudvikle og perspektivere sine faglige færdigheder i arbejdet med konkrete, praktiske opgaver
- Kunne arbejde selvstændigt og praksisorienteret og anvende faglig viden, metoder og færdigheder i forbindelse med løsningen af specifikke arbejdsopgaver og problemstillinger
- Kunne indgå i en kollegial og/eller projektorienteret sammenhæng
- Kunne formulere og analysere videnskabelige problemstillinger selvstændigt, systematisk og kritisk gennem anvendelse af videnskabelig metode
- Kunne finde relevant information og bibliografi og tage kritisk stilling til kilder
- Kunne formidle fagligt stof til både specialister og almenkyndige.

Statskundskab, cand.scient.pol., KU

Studerende, der gennemfører et projektorienteret forløb, skal have opnået følgende viden, færdigheder og kompetencer:

- Indsigt i et eller flere eksempler på, hvordan politologer indgår på arbejdsmarkedet og arbejder konkret med opgaver i relation til det samfundsvidenskabelige område, herunder arbejdsopgavernes karakter, hvilke krav (faglige og ikke-faglige) der stilles, og hvordan fagligheden anvendes i praksis
- Egne erfaringer med at anvende sin teoretiske og metodiske viden fra uddannelsen i praksis gennem et længerevarende uddannelsesmæssigt arbejdsforløb
- Basale kompetencer til at komme med kvalificerede bidrag til løsning af opgaver inden for arbejdsstedets arbejdsområde og erfaring med at anvende disse
- Konkret og erfaret viden om og indsigt i forhold, institutioner, processer og arbejdsmetoder af relevans for statskundskabsstudiet samt færdigheder i at indplacere disse indsigter i en akademisk kontekst
- Evne til at reflektere over koblinger mellem det empiriske felt, fx egne produkter udarbejdet under projektopholdet, og en eller flere teoretiske og metodiske tilgange til feltet.

Kilde: Studieordninger for de pågældende uddannelser.

4 Udbredelse af projektorienterede forløb

I dette kapitel ser vi nærmere på, hvor udbredt muligheden for projektorienterede forløb er i studieordningerne. Samlet set viser gennemgangen af studieordningerne, at projektorienteret forløb er en mulighed på 65 % af alle bachelor- og kandidatuddannelser. Muligheden for at deltage i et projektorienteret forløb er mest udbredt på kandidatuddannelserne sammenlignet med bacheloruddannelserne. Endvidere er projektorienterede forløb mere udbredte på de humanistiske, samfundsvidenskabelige og naturvidenskabelige uddannelser sammenlignet med de tekniskvidenskabelige og sundhedsvidenskabelige uddannelser.

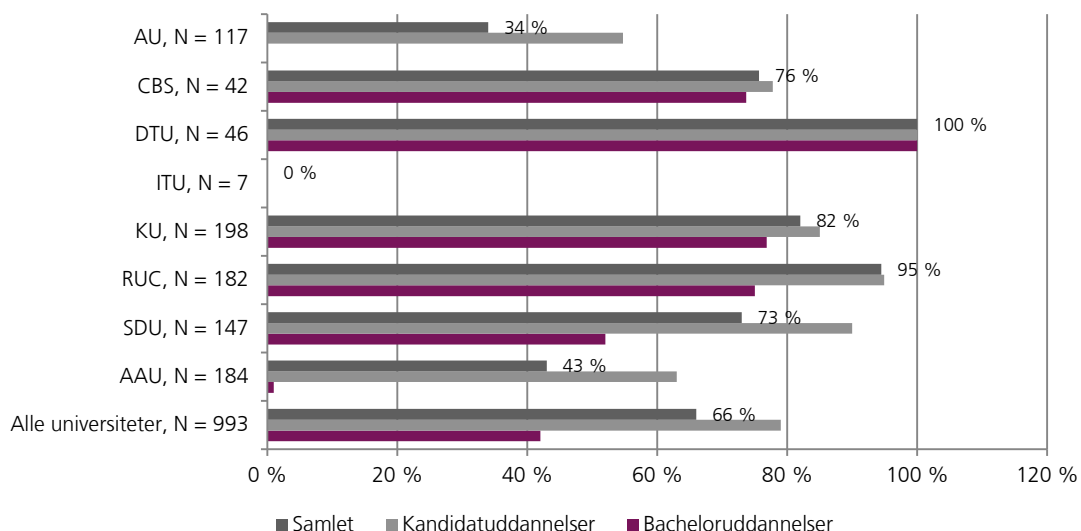
4.1 Projektorienterede forløb er særlig udbredte på kandidatuddannelserne

Alle universiteter med undtagelse af ITU tilbyder, at de studerende på bestemte bachelor- eller kandidatuddannelser kan erstatte et eller flere fag med et projektorienteret forløb. På tværs af landets universiteter indgår muligheden for projektorienteret forløb i 67 % af samtlige uddannelser, jf. figur 1. Muligheden for projektorienteret forløb er dog mere udbredt på kandidatuddannelserne end på bacheloruddannelserne, jf. figur 1. På 79 % af de i alt 660 kandidatuddannelser har de studerende mulighed for at tage et projektorienteret forløb, mens det kun gælder for 42 % af i alt 333 bacheloruddannelser. Dette dækker dog over store forskelle mellem universiteterne, som bl.a. kan tilskrives forskelle med hensyn til, hvilke typer af uddannelser det enkelte universitet udbyder.

På DTU og RUC indgår muligheden for projektorienterede forløb på samtlige eller næsten samtlige uddannelser, jf. figur 1. Studerende på KU, CBS og SDU har mulighed for at deltage i projektorienterede forløb på hhv. 82 %, 76 % og 73 % af studierne. AU og AAU er med mulighed for projektorienteret forløb på hhv. 34 % og 43 % af uddannelserne de to universiteter, hvor der er mulighed for projektorienteret forløb på færrest uddannelser. Dette skyldes primært, at muligheden for projektorienteret forløb kun findes på meget få bacheloruddannelser. ITU er det eneste universitet, som hverken tilbyder projektorienterede forløb for bachelor- eller kandidatuddannelserne.

Placeringen af det projektorienterede forløb i det samlede uddannelsesforløb er en af de ting, flere studieledere omtaler i interviewene. Der er umiddelbart to forskellige tilgange her. På den ene side er der dem, der fremhæver, at det projektorienterede forløb bør placeres så sent som muligt på uddannelsen, fordi de studerende her er mere kvalificerede og har en større faglig ballast at trække på. Omvendt er der studieledere, der fremhæver, at det kan være en fordel med hensyn til fastholdelse af de studerende, at de tidligt i deres uddannelse er i et projektorienteret forløb og får viden om, hvad uddannelsen kan føre til.

Figur 1
Fordelingen af hhv. bachelor- og kandidatuddannelser, hvori der kan indgå projektorienteret forløb, fordelt på universiteter, i pct.

Kilde: EVA's gennemgang af studieordninger for samtlige universitetsuddannelser på bachelor- og kandidatniveau, 2016.

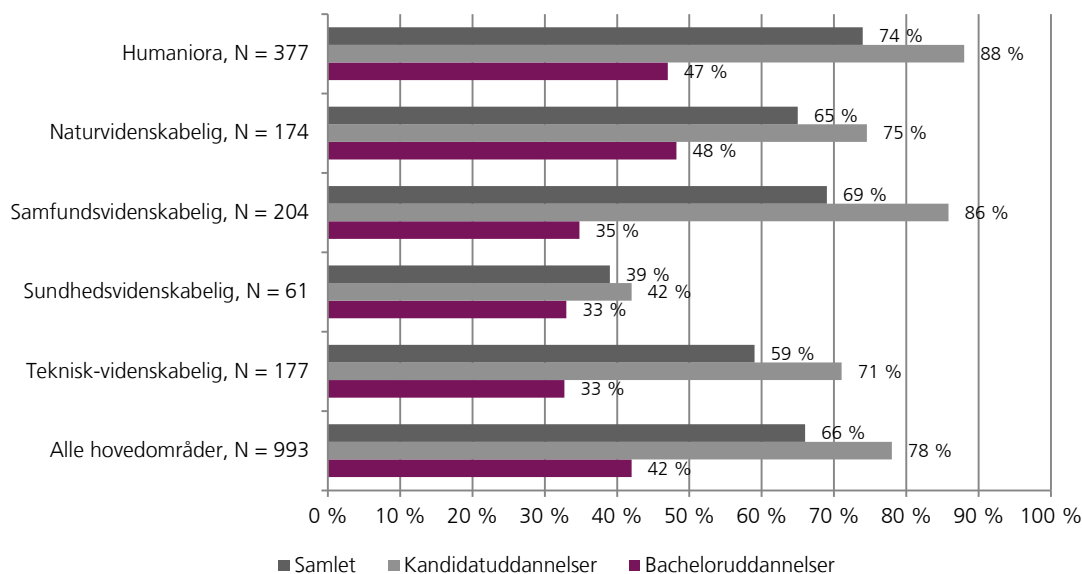
Det er vigtigt at bemærke, at det, at det er muligt at erstatte fag med et projektorienteret forløb, ikke er ensbetydende med, at de studerende benytter sig af muligheden. Sammenholder vi resultaterne fra gennemgangen af studieordningerne med de data, som universiteterne har indsendt (for mere info, se delnotat 1), fremgår det, at det er på 78 % af de uddannelser, hvor der er mulighed for projektorienterede forløb, at de studerende har benyttet sig af muligheden. Samtidig er der desuden 177 uddannelser, hvor muligheden for projektorienterede forløb ikke fremgår af studieordningen, men hvor data viser, at der er studerende, der har fået ECTS-point for netop et projektorienteret forløb.

4.2 Humaniora, samfundsfagene og naturfagene har flest uddannelser med projektorienterede forløb

Muligheden for at deltage i projektorienterede forløb er størst inden for humaniora, det samfundsvidenskabelige område og det naturvidenskabelige område, hvor hhv. 88 %, 86 % og 75 % af både bachelor- og kandidatuddannelserne tilbyder projektorienterede forløb, jf. figur 2. Dernæst følger det teknisk-videnskabelige område, hvor 59 % af samtlige uddannelser tilbyder projektorienterede forløb. Det sundhedsvidenskabelige område har færrest uddannelser, der tilbyder projektorienteret forløb. Her gælder det kun for 39 % af alle uddannelserne. Det skal dog ses i sammenhæng med, at flere af de sundhedsvidenskabelige uddannelser har klinikophold, som ikke fremgår af figur 2.

Det gælder for samtlige hovedområder, at flere kandidatuddannelser end bacheloruddannelser giver mulighed for projektorienteret forløb. Den største forskel i muligheden for projektorienteret forløb mellem bachelor- og kandidatuddannelser ses på det samfundsvidenskabelige område. Her er det muligt at deltage i et projektorienteret forløb på 86 % af kandidatuddannelserne sammenholdt med 35 % af bacheloruddannelserne.

Figur 2
Uddannelser, hvori der kan indgå projektorienterede forløb – fordelt på hovedområder, i pct.

Kilde: EVA's gennemgang af studieordninger for samtlige universitetsuddannelser på bachelor- og kandidatniveau, 2016.

4.3 Op til 25 % af nogle kandidatuddannelser kan tages som projektorienteret forløb

Der er stor variation med hensyn til, hvor mange ECTS-point den studerende kan afløse gennem projektorienterede forløb – fra 2,5 ECTS-point op til 30 ECTS-point. På bacheloruddannelserne er der som oftest tale om kortere forløb, hvor den studerende kan afløse 10 eller 15 ECTS-point. Der er dog også enkelte eksempler på bacheloruddannelser, der udløser enten færre eller flere point. Fx giver bacheloruddannelsen i international turisme og fritidsmanagement på SDU mulighed for projektorienteret forløb til 5 ECTS-point, mens bacheloruddannelsen i jura på KU tilbyder de studerende projektorienteret forløb på op til 30 ECTS-point.

På flere kandidatuddannelser er det muligt at tage 30 ECTS-point som projektorienteret forløb, hvilket udgør 25 % af kandidatuddannelsens samlede antal ECTS-point. Dette gælder fx for kandidatuddannelsen global studies på RUC og for kandidatuddannelsen erhvervsøkonomi og politik på CBS. Det er dog også almindeligt, at kandidatuddannelser giver mulighed for at tage 20, 15 eller 10 ECTS-point som projektorienteret forløb.

Det er samtidig værd at bemærke, at der på flere uddannelser er mulighed for at afløse et forskelligt antal ECTS-point, fx 10, 20 eller 30 ECTS-point. Et eksempel er kandidatuddannelsen i uddannelsesvidenskab på AU. I studieordningen angives det, at der er mulighed for at blive krediteret med 10, 20 eller 30 ECTS-point for et projektorienteret forløb, hvormed kravene til den afsluttende rapport, der bedømmes, varierer alt efter antallet af ECTS-point. Et andet eksempel er kandidatuddannelsen i afrikastudier på KU, hvor det er muligt at tage enten 30 eller 15 ECTS-point som projektorienteret forløb. Her varierer kravene til længde af opholdet og kravene til afrapporteringen, afhængigt af hvor mange ECTS-point den studerende afløser.

Interviewene med studielederne viser, at der er forskellige holdninger til, hvor mange ECTS-point et projektorienteret forløb bør give. Nogle studieledere mener, at et projektorienteret forløb på 30 ECTS-point er for meget, da det derved tager tid fra den teoretiske undervisning. Som en af studielederne udtrykker det:

Det [projektorienterede forløb] er ikke noget, alle skal. Det fortrænger jo muligheden for nogle andre fagligheder. Det er fint som et tilbud. Vi har jo også en forpligtigelse til at sende de studerende til udlandet. Og jo mere de studerende skal ud, jo sværere er det at få plads til at give de studerende den forskningsbaserede viden, som jo netop er det, der

adskiller en universitetsuddannelse fra fx en professionsbacheloruddannelse. Det er meget at give afkald på 25 % af sin kandidatuddannelse for at tage et projektorienteret forløb.

Omvendt er der også flere studieledere, der i interviewene påpeger, at det kan være svært for de studerende at forene et projektorienteret forløb på 10 eller 15 ECTS-point med fag på uddannelsen, der gør, at de når op på 30 ECTS-point på et semester. Fremdriftsreformen har netop sat fokus på, at de studerende skal læse på fuldtid og derfor tage minimum 30 ECTS-point per semester.

4.4 Projektorienteret forløb er obligatoriske på 31 uddannelser

På et mindre antal bachelor- og kandidatuddannelser er projektorienterede forløb en obligatorisk del af uddannelsen. Gennemgangen af studieordninger viser, at det gælder i alt 31 studier, hvoraf 21 af studierne er kandidatuddannelser, hvilket svarer til ca. to tredjedele (68 %) af uddannelserne med obligatorisk projektorienteret forløb. De 31 uddannelser er placeret på CBS, KU, SDU og AAU.

Et eksempel på et obligatorisk projektorienteret forløb er på kandidatuddannelsen i psykologi på KU, hvor 30 ECTS-point afvikles som et projektorienteret forløb, typisk på uddannelsens 3. semester. Her er det projektorienterede forløb organiseret i tre dele, som forløber parallelt over 14 uger i løbet af semestret. De tre dele omfatter arbejde i en relevant virksomhed/organisation, deltagelse i et workshopforløb og undervisning. De tre dele afsluttes med en integreret eksamen, som består af en mundtlig prøve, der tager udgangspunkt i en portfolio, som er udarbejdet gennem hele forløbet.

Et andet eksempel er bacheloruddannelsen i audiologopædi på SDU, hvor der på bachelordelens 5. og 6. semester gennemføres to adskilte projektorienterede forløb. De projektorienterede forløb indebærer hhv. et fire- og et femugers praktikophold på en audiologopædisk afdeling/klinik, hvor der lægges op til, at den studerende både observerer de færdiguddannede audiologopæders praksis og selv afprøver sit fag i praksis.

I forbindelse med interviewene er vi også stødt på eksempler, hvor et projektorienteret forløb er en obligatorisk del af et valgfag.

5 Rammer og praksis for projektorienterede forløb

I dette kapitel ser vi nærmere på rammerne for projektorienterede forløb og den praksis, som knytter sig til forløbene.

Samlet set viser gennemgangen af studieordningerne og interviewene med studielederne, at mange uddannelser har velbeskrevne rammer og har udviklet en fast praksis med hensyn til de projektorienterede forløb. Det kan fx handle om at stille krav om en kontrakt eller en fast beskrivelse af forløbet, sikre forhåndsgodkendelse, stille krav til de studerende om selv at engagere sig i at finde en værtsvirksomhed samt tydelige krav til dokumentation af det faglige udbytte. Andre har bevidst valgt at undgå for faste rammer for på den måde at opnå størst mulig fleksibilitet og tilpasning til de studerendes og virksomhedernes ønsker i forløbene. Gennemgangen viser dog også, at projektorienterede forløb stadig er en forholdsvis ny mulighed på mange uddannelser, og at rammer og praksis fortsat er under udvikling.

I hovedparten af studieordningerne stilles krav om, at den studerende har en vejleder tilknyttet på studiet. I de fleste tilfælde betyder dette, at der tilknyttes en vejleder til forløbet, som primært giver vejledning i forbindelse med udarbejdelse af den rapport, som de studerende som oftest skal udarbejde. Deciderede undervisningsforløb i tilknytning til projektorienterede forløb synes mindre udbredte.

Universiteterne anvender en række forskellige prøveformer, når projektorienterede forløb skal bedømmes. Den mest udbredte prøveform synes at være mundtlig prøve med udgangspunkt i en skriftlig rapport. Som oftest er der tale om en sluteksamen, hvor den studerende afleverer en rapport og/eller går til mundtlig eksamen efter endt ophold i en virksomhed/organisation. Der er dog også enkelte eksempler på uddannelser, hvor den studerende har løbende afleveringer eller portfolioeksamen. Gennemgangen af studieordningerne viser endvidere, at størstedelen af de projektorienterede forløb bedømmes med karakter.

5.1 Optakten til de projektorienterede forløb

5.1.1 Studerende kontakter selv virksomhed

Interviewene med studielederne viser, at der er forskelle på, i hvilken grad uddannelserne understøtter de studerende med hensyn til at finde og etablere kontakt til en virksomhed eller organisation, som kan være vært for et projektorienteret forløb. Nogle steder er udgangspunktet, at det helt og holdent er de studerendes eget ansvar at finde en værtsvirksomhed. Det bunder bl.a. i en holdning om, at det netop er vigtigt, at de studerende selv kommer på banen og får etableret en kontakt – uanset om der er tale om en uopfordret ansøgning eller en opslået projektplads. De studerende kan dog finde forskellige former for hjælp og støtte, fx i studievejledningen eller igennem uddannelsens netværk, hvis det viser sig vanskeligt at finde en egnet virksomhed.

Andre steder er uddannelserne mere aktive i forbindelse med formidlingen af kontakt mellem studerende og virksomheder. Der er eksempler på, at uddannelserne har ansat en såkaldt praktikkoordinator, der som en del af sit arbejde vedligeholder kontakten med tidligere og potentielle værtsvirksomheder og bistår de studerende i at etablere et samarbejde med dem. Uddannelserne kan også arrangere forskellige events og netværksarrangementer, der kan udgøre en platform for kontakt mellem studerende og virksomheder, fx praktikdating, karrieremesser eller projektdag. I

nogle tilfælde fremlægger virksomhederne forslag til opgaver, som studerende kan arbejde med i et projektorienteret forløb hos dem. Der er også et eksempel på en uddannelse, der beder virksomheder, som inddrages i den teoretiske undervisning, om at tage oplæg om mulige emner til projektorienteret forløb med for på den måde at etablere kontakt til interesserede studerende.

Mange steder har ligeledes en jobbank eller opslagstavle, hvor de studerende kan se opslag fra virksomheder, der er interesserede i at få en studerende i projektorienteret forløb. Fx har AAU "CV-Boosteren", hvor de studerende kan se opslag fra virksomheder på intranettet. Nogle steder kan de studerende også få hjælp til at søge om en plads. Fx tilbyder Arts Karriere på AU de studerende individuel feedback på CV og ansøgning, når de studerende søger projektplads.

Det er meldingen fra flere af studielederne, at det som regel ikke er noget problem for de studerende at finde en relevant værtsvirksomhed. De studerende omtales som højt kvalificeret og billig arbejdskraft, og virksomhederne kan være interesserede i at bruge et projektorienteret forløb til at se de studerende an med henblik på efterfølgende studiejobs eller fastansættelser.

5.1.2 Ofte krav om forhåndsgodkendelse

Gennemgangen af studieordningerne viser, at universiteterne ofte stiller krav om en forhåndsgodkendelse af det projektorienterede forløb. Det gælder for 66 % af samtlige uddannelser, der giver mulighed for projektorienteret forløb. Forhåndsgodkendelse som krav er dog langt mere udbredt på kandidatuddannelserne end på bacheloruddannelserne. 74 % af kandidatuddannelserne med mulighed for projektorienterede forløb stiller således krav om forhåndsgodkendelse i studieordningerne, mens det samme kun er tilfældet for 37 % af bacheloruddannelserne.

Interviewene med studielederne viser, at formålet med forhåndsgodkendelsen er at sikre, at den studerende opnår faglige kompetencer, der i omfang og niveau svarer til de kompetencer, der kan opnås gennem det ordinære uddannelsesforløb, eller som lever op til specifikke læringsmål for de projektorienterede forløb. I mange tilfælde er det studienævnet, der træffer beslutning om forhåndsgodkendelse af det projektorienterede forløb, men det kan også være den faglige vejleder, der står for godkendelsen. Nogle studienævn laver en standardgodkendelse af ofte brugte værtsvirksomheder, hvor beskrivelsen så blot skal tilpasses de enkelte studerendes forløb.

Mere konkret kan forhåndsgodkendelsen handle om at sikre, at værtsvirksomheden og opgaverne er relevante i forhold til fagligheden i uddannelsen som helhed eller i forhold til et specifikt kursus, som afløses som projektorienteret forløb. Flere studieledere nævner i interviewene, at det fx bliver kontrolleret, at der ikke er tale om et forløb i den studerendes egen virksomhed, og de forsøger i det hele taget at tjekke, at værtsvirksomheden/organisationen virker som et seriøst sted. Hvis der er tale om en opslået projektplads, kan den studerende fx vedlægge opslaget som dokumentation for virksomheden og de relaterede opgaver. Uddannelserne kan også se på, om der er tale om så afgrænset en opgave, at den kan løses i løbet af den tid, som opholdet i virksomheden/organisationen varer.

Forhåndsgodkendelsen kan også have fokus på det produkt, de studerende skal levere som afslutning på det projektorienterede forløb. På nogle uddannelser skal de studerende eksempelvis kunne udforme et egentligt projektgrundlag eller formulere og beskrive et specifikt output, der lever op til kompetencekravene.

Interviewene med studielederne gav også eksempler på uddannelser, hvor der ikke er krav om forhåndsgodkendelse. Her kan det handle om, at de projektorienterede forløb er en så integreret del af modulernes undervisning, at forhåndsgodkendelse ikke er nødvendig, fx hvor et projektorienteret forløb af kortere varighed forberedes i undervisningen, gennemføres i udvalgt værtsvirksomhed med vejledning undervejs og evalueres sammen af den studerende, værtsvirksomheden og underviseren.

5.1.3 Krav om egentlig kontrakt mindre almindeligt

Universiteterne stiller umiddelbart sjældent krav om, at der laves en egentlig kontrakt med virksomhederne/organisationerne, i studieordningerne. På 25 % af alle de uddannelser, hvor mulig-

heden for projektorienteret forløb indgår, stilles der krav om en kontrakt mellem virksomheden/organisationen og den studerende i studieordningen.

Nogle universiteter og uddannelser har udarbejdet standardkontrakter, som studerende og virksomheder skal benytte, når de indgår aftale om et projektorienteret forløb. Her kan der være krav om en formel kontaktperson i virksomheden, fagligt relevante arbejdsopgaver mv. Flere studieledere fremhæver dog, at der trods standardkontrakter er behov for en høj grad af fleksibilitet i kravene, så de kan tilpasses til de konkrete forhold i den enkelte virksomhed/organisation.

Interviewene giver også eksempler på, at værtsvirksomheder beder de studerende om at underskrive en kontrakt om fortrolighed.

Der er flere studieordninger, der beskriver, at der kan indgås en praktikaftale eller lignende mellem studerende, virksomhed og vejleder. Mange steder er det dog ikke specificeret, at praktikaftalen skal udformes som en egentlig kontrakt. Interviewene med studielederne viser, at en praktikaftale kan indeholde mange af de samme elementer som en kontrakt, fx beskrivelse af kontaktperson, arbejdsopgaver mv.

5.1.4 På næsten halvdelen af forløbene stilles krav til timer og/eller længde

På 43 % af de uddannelser, hvor der er mulighed for projektorienterede forløb, er der krav til længden eller antal timer i virksomheden/organisationen i studieordningerne. Et eksempel er kandidatuddannelsen i erhvervsøkonomi på AU, hvor der ved 10 ECTS-point er krav om minimum 296 timer svarende til to måneders fuldtidsarbejde, og ved 15 ECTS-point er der krav om minimum 444 timer svarende til tre måneders fuldtidsarbejde. Krav til længde/timer er mere udbredt på kandidatuddannelserne end bacheloruddannelserne. På kandidatuddannelser med mulighed for projektorienterede forløb er der i 46 % af tilfældene krav til længde og/eller timer, mens det samme gælder for 33 % af bacheloruddannelserne.

5.1.5 Forberedelsen af det projektorienterede forløb i undervisningen

Interviewene med studielederne viser, at praksis med hensyn til at forberede det projektorienterede forløb i den teoretiske undervisning svinger fra omfattende forberedelse til bevidst ingen forberedelse af forløbene i undervisningen. En af studielederne fortalte om en tæt sammenhæng mellem den teoretiske undervisning og det projektorienterede forløb: De studerende modtager teoriundervisning og forbereder lektionsplaner for et træningsforløb i undervisningen på universitetet. Efterfølgende afprøver og evaluerer de studerende planerne i et konkret træningsforløb, fx med en gymnasieklasse, som led i et projektorienteret forløb.

På andre uddannelser forsøger man at forberede de studerende til det projektorienterede forløb ved at placere særligt anvendelses- og praksisorienterede kurser umiddelbart før de perioder, hvor de studerende kan vælge projektorienterede forløb. Der kan fx være tale om kurser med fokus på organisationsteori og lignende. Det primære formål med sådanne kurser er at give de studerende indsigt i, hvordan en virksomhed/organisation er bygget op, og hvad det vil sige at være på en arbejdsplads.

På de uddannelser, hvor virksomhedssamarbejder er en stor del af uddannelsen generelt, vurderer de interviewede studieledere, at de studerende er godt forberedte til at indgå i et virksomhedssamarbejde.

5.2 Under forløbet

5.2.1 Vejledning som understøttende aktivitet er mest udbredt

I hovedparten af studieordningerne – svarende til 70 % af dem, hvor muligheden for projektorienterede forløb indgår – stilles krav om, at den studerende har en vejleder tilknyttet på studiet. I de fleste tilfælde betyder dette, at der tilknyttes en vejleder til forløbet, som primært giver vejledning i forbindelse med udarbejdelse af den rapport, som de studerende som oftest skal udarbejde. Interviewene med studielederne falder godt i tråd med resultaterne fra gennemgangen af

studieordningerne. Praksis for, hvordan vejledningen og kontakten undervejs i forløbet er tilrettelagt, er dog nuanceret.

På et par uddannelser er vejledning på studiet undervejs et tilbud, de studerende kan benytte sig af ved behov, og således ikke en fast bestanddel af et projektorienteret forløb. I et tilfælde møder de studerende typisk først en vejleder, når forløbet er afsluttet, hvor de studerende skal påbegynde praktikrapporten, mens man på en anden uddannelse ikke rigtigt har kontakt med de studerende undervejs, da der, som studielederen fortæller, ikke er plads hertil i et forløb på 10 ECTS-point.

En række andre uddannelser har vejledning på universitetet indlejret som fast praksis i det projektorienterede forløb, og det fremhæves af flere af de interviewede studieledere som et helt centralt element i kvalitetssikringen af det projektorienterede forløb og dets kobling til uddannelsen, fordi det netop er gennem vejledningen, at uddannelserne har kontakt til de studerende. Flere steder er der således indlagt vejledning undervejs i forløbet, men mængden af vejledningstimer varierer. En studieleder fortæller, at der er individuelt møde med vejleder en-to gange i løbet af forløbet, mens man på en anden uddannelse har en fast norm, der hedder 14 timer ved et 20-ECTS-pointforløb og 16 timer ved et 30-ECTS-pointforløb. Studielederen på sidstnævnte uddannelse beskriver vejledningsforløbet som lig den vejledning, de studerende modtager i forbindelse med specialeskrivning med mulighed for løbende at sende noget skriftligt og modtage feedback.

På de fleste af de uddannelser, der indgik i interviewundersøgelsen, er vejledningen individuel, men der er også eksempler på, at den faciliteres i mindre klynger af studerende. På en af uddannelserne foregår vejledningen af de studerende således i klynger af minimum tre studerende. Vejledningen tager hver gang udgangspunkt i et specifikt tema, fx metoder til dataindsamling. Vejlederen for klyngen er samtidig den vejleder, der forestår prøven for alle studerende i klyngen.

Interviewene med studielederne viser videre, at indholdet og fokus i vejledningen også varierer på tværs af uddannelser. Typisk har vejlederne en faglig rolle, hvor fokus eksempelvis er på at sikre, at det skriftlige produkt, den studerende skal udarbejde i løbet af eller efter det projektorienterede forløbs afslutning, har tilstrækkelig akademisk karakter. Derfor kan en drøftelse af teoretisering af det skriftlige produkt, eller hvordan de praktiske problemstillinger giver mening i en akademisk kontekst, eksempelvis være temaer for vejledningen. Dernæst kan vejledningen også have fokus på, hvordan det overordnet går i praktikken, og det beskrives i nogle tilfælde at være vejlederens opgave at sikre sig, at de studerende varetager tilstrækkeligt fagligt relevante opgaver i det projektorienterede forløb. På en uddannelse er vejledningen tilrettelagt således, at den faglige vejleder fra universitetet kommer ud og vejleder den studerende i værtsvirksomheden, da det giver anledning til at skabe en god kontakt til virksomhederne.

En anden form for vejledning, der også indgår i nogle af de projektorienterede forløb, men som dog ikke er lige så udbredt, finder sted ude i værtsvirksomhederne. Gennemgangen af studieordningerne viser, at der stilles krav om en vejleder i værtsvirksomheden/organisationen i 7 % af studieordningerne, hvor muligheden for projektorienteret forløb indgår. En studieleder fortæller i et interview, at de stiller krav om, at den studerende har en vejleder i værtsvirksomheden/organisationen, der som minimum har en kandidatuddannelse, således at den studerende er sikret løbende at kunne modtage faglig og kvalificeret sparring.

5.2.2 Deciderede undervisningsforløb er mindre udbredte

Gennemgangen af studieordningerne giver umiddelbart et indtryk af, at det er få uddannelser, som tilbyder deciderede undervisningsforløb i tilknytning til projektorienterede forløb. Det kan dog ikke på baggrund af gennemgangen af studieordningerne afvises, at flere uddannelser laver deciderede undervisningsforløb, da der er stor forskel på, hvor velbeskrevne rammerne for de projektorienterede forløb er i studieordningerne.

Interviewene med studielederne bakker dog op om, at der er meget varierende praksis med hensyn til, om man på uddannelserne har tilrettelagt undervisning undervejs i det projektorienterede forløb. På et par af uddannelserne er det projektorienterede forløb tænkt ind i semestret, således at der løbende er både dage i værtsvirksomheden og dage med undervisning på universitetet. En

studieleder fortæller fx, at de studerende fire dage om ugen er i projektvirksomheden og en dag om ugen er på universitetet, hvor de modtager undervisning.

På nogle uddannelser er der mulighed for, at de studerende kan tage et sideløbende fag, som understøtter deres projektorienterede forløb, og som de får ECTS-point for. Et eksempel er kurset kommunikation i praksis på RUC, som studerende, som er i et projektorienteret forløb inden for kommunikation, kan følge. Kurset vil gennem forelæsninger, litteratur, øvelser og reflekterende teams understøtte refleksion og fokus på læring gennem praktikforløbet og dermed bidrage til, at fokus på praktikprojektet fastholdes løbende gennem semestret. De studerende får fx støtte med hensyn til, hvorledes den aktuelle opgave, der arbejdes med i praktikken, kan anskues, udfordres og uddybes med forskellige teoretiske og metodiske perspektiver. Et andet eksempel er pædagogik og uddannelsesstudier og psykologi, hvor de studerende skal følge et obligatorisk kursus på 5 ECTS-point. Her er udprøvning af det projektorienterede forløb en portfolioeksamen, og kurset tager udgangspunkt i udarbejdelsen af portfolioen. Kursusdagene afholdes endvidere ude i virksomhederne, således at de studerende besøger hinandens virksomheder/organisationer.

På de uddannelser, der indgik i interviewundersøgelsen, og hvor det projektorienterede forløb fylder 30 ECTS-point, fortæller studieledere, at de studerende modtager vejledning, men at de med vilje har prioriteret ikke at køre deciderede undervisningsforløb. Årsagen til dette er, at de ønsker, at de studerende bruger al deres tid i virksomheden/organisationen og får så meget praksis erfaring som muligt.

5.2.3 Afbrudte forløb hører til sjældenhederne

De interviewede studieledere fremhæver overordnet, at det hører til sjældenhederne, at de projektorienterede forløb bliver afbrudt. Der er dog eksempler på, at det sker. Fra studieledernes side fremhæves det, at vejledere spiller en væsentlig rolle, hvis der skulle opstå komplikationer i forløbet, da det er dem, der er tættest på de studerende. En studieleder peger imidlertid på, at det i sidste ende er den studerendes eget ansvar at videreformidle til uddannelsen, hvis der er problemer i det projektorienterede forløb.

Karakteren af udfordringen i det pågældende projektorienterede forløb nævnes af flere som afgørende for, hvordan situationen håndteres, og det vil således være en vurdering fra sag til sag. En studieleder peger på, at de som udgangspunkt vil forsøge at hjælpe de studerende med at finde en ny virksomhed, hvis de eksempelvis er blevet udnyttet af virksomheden/organisationen, og deres forløb derfor ikke lever op til kravene i studieordningen. En anden påpeger, at man vil tage højde for eventuelle dårlige samarbejder med værtsvirksomheder ved fremover ikke at sende studerende dertil.

En studieleder fortæller, hvordan den praktikkoordinator, de har ansat til at varetage alle forhold vedrørende projektorienterede forløb, vil kontakte værtsvirksomhederne direkte, i tilfælde af at der opstår problemer, samt tage en snak med den studerende herom. Herefter vil det bero på en vurdering af hver enkelt sag, hvad der skal ske. I udgangspunktet nævnes, at værtsvirksomheden vil få en second chance, inden man konsekvent ikke sender studerende i projektorienterede forløb, da der kan være mange årsager til, at et sådant samarbejde ikke har fungeret.

På en af de uddannelser, der har deltaget i interviewundersøgelsen, ringer praktikkoordinatorer rundt og laver stikprøver i virksomhederne for at tage eventuelle problemer i opløbet. Praktikkoordinatoren har her et særligt fokus på de studerende, der er i virksomheder, hvor man ikke tidligere har haft studerende i projektorienterede forløb.

5.3 Efterbehandling af forløbet

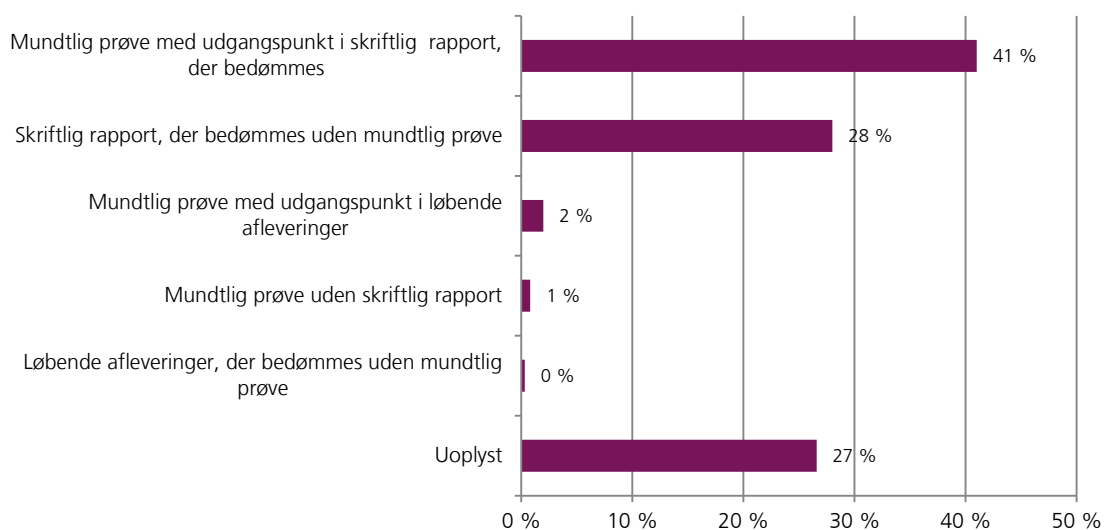
5.3.1 Mundtlig prøve på basis af rapport mest udbredt

Universiteterne anvender en række forskellige prøveformer, når projektorienterede forløb skal bedømmes. Som det fremgår af figuren nedenfor, er mundtlig prøve med udgangspunkt i en skriftlig rapport den mest udbredte prøveform efterfulgt af skriftlig rapport uden mundtlig prøve. Udprøvningen af projektorienterede forløb indeholder med andre ord ofte aflevering af en skrift-

lig rapport. De interviewede studieledere fortæller, at der ofte stilles krav om, at den skriftlige rapport skal indeholde refleksioner over sammenhængen mellem det projektorienterede forløb og det teoretiske, faglige indhold i uddannelsen. Konkret skal de specifikke arbejdsopgaver i det projektorienterede forløb beskrives, og der skal være refleksioner over, hvordan de spiller sammen med de studerendes faglighed og det konkrete indhold i uddannelsen.

Der er dog også eksempler på, at den skriftlige rapport har form som en typisk skriftlig opgave, hvor der stilles krav til det fagspecifikke indhold og dermed vil være en akademisk analyse. Dette gør sig endvidere gældende i tilfælde, hvor det projektorienterede forløb består i et virksomheds-samarbejde, hvor den studerende skal løse en opgave om og i samarbejde med virksomheden/organisationen. En enkelt studieleder fortæller også, at det på deres uddannelse er muligt, at den studerende tilknyttes et forskningsprojekt som et projektorienteret forløb. I dette tilfælde er prøvekravet, at den studerende skal være medforfatter til en forskningsartikel.

Figur 3
Fordeling af prøveformer i forbindelse med projektorienteret forløb, i pct.

Kilde: EVA's gennemgang af studieordninger for samtlige universitetsuddannelser på bachelor- og kandidatniveau, 2016.

Som oftest er der tale om en sluteksamen, hvor den studerende afleverer en rapport og/eller går til mundtlig eksamen efter endt ophold i en virksomhed/organisation. Der er dog også enkelte eksempler på uddannelser, hvor den studerende har løbende afleveringer eller portfolioprøve. På kandidatuddannelsen i informationsvidenskab på AU er prøven fx en portfolioeksamen i form af et mindre antal opgaver (tre-seks opgaver), der efter aftale med vejlederen kan relatere sig til forskellige emner, fx metode, empiri og teori. Portfolioens dele afleveres både løbende til vejlederen og som samlet portfolio inden eksamensafleveringsfristen.

Enkelte af de interviewede studieledere begrundet valget af prøveform i økonomiske hensyn. En af studielederne uddyber i den forbindelse, at man ved en prøveform, hvor der udelukkende skal afleveres en skriftlig rapport, undgår dobbeltprøvning. En anden studieleder understreger dog, at kvaliteten i bedømmelsen er en vigtig parameter for valg af prøveform. På denne uddannelse består afprøvningen i en mundtlig eksamen på baggrund af en skriftlig rapport. Ifølge studielederen er det nyttigt at have både et skriftligt og et mundtligt element som grundlag for bedømmelsen for at få det fulde billede af det projektorienterede forløb.

Ofte intern censur og bedømmelse med karakter

Gennemgangen af studieordningerne viser, at størstedelen af de projektorienterede forløb, svarende til 51 %, bedømmes med karakter, 21 % bedømmes bestået/ikke bestået, mens der for de resterende 28 % af forløbene ikke er oplysninger om bedømmelsesform i studieordningen. En studieleder uddyber, at den konkrete uddannelse er gået over til at bedømme med karakterer, da de skriftlige rapporter var af høj kvalitet, og mange studerende derfor potentielt gik glip af en høj karakter. Omvendt mener en anden studieleder, at det reflektive element i den skriftlige rapport gør det umuligt at bedømme ud fra karakterer.

Med hensyn til censur viser interviewene med studielederne, at der anvendes både intern og ekstern censur til bedømmelse af projektorienterede forløb. En studieleder forklarer, at ekstern censur er med til at kvalificere og sikre læringen i et forløb, der er gennemført uden for uddannelsesinstitutionen. Umiddelbart viser gennemgangen af studieordningerne dog, at intern censur er mest udbredt.

På enkelte uddannelser er deltagelse i seminar eller undervisningsforløb en forudsætning for at bestå det projektorienterede forløb. Gennemgangen af studieordninger viser dog, at der højst sandsynligt er tale om meget få uddannelser. Et eksempel er molekylærbiologi og psykologi på RUC, hvor den studerende skal deltage i et praktikunderstøttende kursus på 5 ECTS-point for at kunne gå til eksamen i det projektorienterede forløb. Et andet eksempel er kandidatuddannelsen i æstetik og kultur på AU, hvor deltagelse i den afsluttende prøve forudsætter aktiv, regelmæssig og tilfredsstillende deltagelse i det udbudte introduktions- og vejledningsforløb. Et sidste eksempel er historie på KU, hvor den studerende skal deltage i fire temadage undervejs i forløbet for at kunne aflevere en fri, skriftlig rapport. Temadagene omhandler hhv. temaerne jobsøgning, projektledelse, virksomhedskommunikation og virksomhedsorganisation og sikrer, at der sker en tilknytning til universitetet undervejs. Derudover fortæller en studieleder, at uddannelsesinstitutionen skal modtage en godkendelse af den studerende fra praktikstedet som forudsætning for, at den studerende kan aflevere en skriftlig rapport.

5.3.2 Svært at integrere de studerendes erfaringer i undervisningen

Interviewene med studielederne viser, at det ofte er svært at få integreret de studerendes erfaringer fra de projektorienterede forløb i den efterfølgende undervisning. Det er der flere årsager til. En studieleder fremhæver fx, at de studerendes erfaringer ofte er så forskellige, at det kan være svært at finde et fælles udgangspunkt. Et andet forhold, som spiller ind, er, at mange studerende tager deres projektorienterede forløb umiddelbart før specialet og derfor ikke har mere decideret undervisning på uddannelsen. Det betyder ikke, at de studerende ikke sætter deres erfaringer i spil. Der er fx nogle studerende, der bruger deres erfaringer i deres speciale og fx har et fortsat samarbejde med virksomheden/organisationen i forbindelse med specialeskrivning.

På en af de uddannelser, der indgår i interviewundersøgelsen, søger man bevidst ikke at integrere de studerendes erfaringer i den efterfølgende undervisning. Her er holdningen, at undervisningen skal være teoretisk, og praksiserfaringer er noget, de studerende får efter studiet. Man har dog alligevel valgt at åbne op for projektorienterede forløb, da der var en efterspørgsel blandt de studerende, men det er kun for få studerende.

5.3.3 Ingen systematisk evaluering af projektorienterede forløb

Interviewene med studielederne viser, at systematisk evaluering blandt studerende og blandt virksomheder og organisationer, der har studerende i projektorienteret forløb, ikke er en udbredt praksis. Blandt de interviewede studieledere er der kun et eksempel på mere systematisk opfølgning blandt virksomhederne, hvor praktikkoordinatoren samler op hvert halve/ hele år med alle virksomheder.

Studielederne begrundede den manglende systematik i opfølgningen med manglende ressourcer. Flere steder har man dog en mere ad hoc-præget opfølgning, hvor man fx drøfter det med aftagerpaneler eller udvalgte virksomheder.

På nogle uddannelser er der en tilbagemelding på opholdet i virksomheden fra den studerende. I forbindelse med gennemgangen af studieordningerne er vi således stødt på eksempler, hvor det specifikt fremgår, at den skriftlige rapport skal indeholde en minievaluering af opholdet i virksomheden/organisationen.

6 Udbytte af projektorienterede forløb

I dette kapitel ser vi nærmere på de interviewede studielederes vurdering af de studerendes og uddannelsens udbytte af projektorienterede forløb. Samtidig beskrives de forslag til forbedringer af forløbene, som er fremkommet under interviewene.

Samlet set viser interviewene med studielederne, at de studerende får praktisk erfaring med uddannelsens teorier og metoder, indsigt i egne kompetencer og øget netværk og jobparathed. Samtidig er de studerende, der er i projektorienterede forløb, med til at øge kendskabet til uddannelsen blandt aftagerne og i det hele taget med til at bidrage til bedre beskæftigelsesmuligheder for de studerende på en given uddannelse. Projektorienterede forløb er ligeledes med til at øge uddannelsernes kontakt til og dialog med aftagere og sikre bl.a. et tilbageflow til uddannelser med hensyn til, hvilke kompetencer aftagerne efterspørger.

6.1 Indsigt i egne kompetencer, praktisk erfaring og øget netværk

Studielederne udtrykker overordnet set meget stor tilfredshed med de studerendes læringsudbytte af de projektorienterede forløb. I interviewene fremhæves særligt tre forhold, som de studerende får ud af at indgå i et projektorienteret forløb:

- Praktisk erfaring med uddannelsens teorier og metoder
- Indsigt i egne kompetencer
- Øget netværk og jobparathed.

Studielederne fremhæver i interviewene, at de studerende får praktisk erfaring med uddannelsens teorier og metoder under et projektorienteret forløb. Fx kan de studerende få indsigt i, hvordan en konkret metode, fx den narrative interviewmetode, kan anvendes i forbindelse med en konkret undersøgelse.

En anden ting, som fremhæves af studielederne, er, at forløbene giver de studerende større indsigt i de kompetencer, de har opnået igennem uddannelsen. En studieleder siger:

Et kursus fremstår ikke altid lige relevant for de studerende, indtil de står i en praktisk situation og pludselig skal bruge nogle af de kompetencer eller noget af den indsigt, de har fået på uddannelsen. Så kan de se, hvad de skal bruge det til, og hvordan de kan bringe deres viden i spil.

Sidst, men ikke mindst, fremhæver flere af de interviewede studieledere, at flere studerende opnår et større netværk, og at et projektorienteret forløb i flere tilfælde fører til en efterfølgende studenter- eller fastansættelse. De projektorienterede forløb er samtidig med til at gøre de studerende mere jobparate. Som en studieleder udtrykker det, kan forløbene være med til at øge de studerendes viden om, hvad man skal kunne som færdiguddannet, og det er med til at øge deres selvtillid, når de oplever, at de har kompetencerne til at varetage de arbejdsopgaver, der er ude i virksomhederne/organisationerne.

De studerende er ikke de eneste, der får et udbytte af de projektorienterede forløb. Også uddannelserne ser en værdi i, at de studerende indgår i projektorienterede forløb. På tværs af interviewene nævnes forskellige forhold:

- Øget kendskab til uddannelsen blandt aftagerne

- Øget kontakt til og dialog med aftagere
- Bedre beskæftigelsesmuligheder for de studerende.

De interviewede studieledere fremhæver, at det, at de studerende er i et projektorienteret forløb, er med til at øge aftagernes kendskab til uddannelsen og de kompetencer, de studerende har. Dette anses som særlig vigtigt i forbindelse med nye uddannelser eller opstart af udbud af uddannelser nye steder i landet.

En anden ting, som fremhæves i interviewene, er, at de projektorienterede forløb bidrager til en øget kontakt til aftagerne. Som en af studielederne siger, giver de projektorienterede forløb anledning til mange samtaler med mulige eller tidligere praktiksteder, herunder dialog om, hvad det er for kompetencer, de efterspørger, løbende feedback på uddannelsens opbygning og sigte mv. En anden studieleder siger:

Vi får god feedback fra virksomhederne og inspiration til, hvordan vi kan gøre vores uddannelse bedre. Vi kan jo se, hvad det er for nogle kompetencer, de studerende har brug for, når de er derude. Samtidig kan vi holde det op imod de kompetencer, vi synes, de skal have. Det skal jo heller ikke kun være aftagerne, der skal definere, hvad de skal lave. Det skal jo gå begge veje. Men jeg synes, at vi får noget ud af den dialog, vi har med aftagerfeltet.

En anden studieleder fremhæver, at de projektorienterede forløb er et godt udgangspunkt for fremtidige virksomhedssamarbejder. Fx er der på uddannelsen eksempler på projektorienterede forløb, der har ført til efterfølgende forskningssamarbejde.

Et tilbagevendende tema i de seneste års uddannelsespolitik er dimittendernes beskæftigelse efter endt uddannelse. De interviewede studieledere fremhæver i interviewene, at de projektorienterede forløb er med til at øge de studerendes beskæftigelsesmuligheder, da de giver dem viden om, hvad en kommende arbejdsgiver lægger vægt på i forbindelse med ansættelse af nye medarbejdere.

6.2 Ideer til styrkede forløb

Generelt udtrykker studielederne stor tilfredshed med kvaliteten af de projektorienterede forløb, de studerende indgår i. Adspurgt om, hvorvidt studielederne mener, at der er steder, de kunne sætte ind for at styrke de studerendes udbytte af forløbene, kommer der dog i interviewene også forskellige forslag. Helt konkret nævnes særligt to forhold, der med fordel kunne styrkes:

- Dialogen mellem virksomhederne/organisationerne og uddannelserne
- Forberedelse af de studerende.

Flere studieledere peger bl.a. på, at samarbejdet mellem erhvervslivet og uddannelserne generelt kan styrkes, og at en tættere dialog ville være at foretrække. Som eksempel på, hvordan det kunne styrkes, nævner en studieleder, at det ville være frugtbart, hvis en fra uddannelsen tog på besøg i værtsvirksomheden undervejs i det projektorienterede forløb. Flere studieledere peger dog på begrænsede ressourcer som en årsag til, at dialogen og samarbejdet mellem erhvervslivet og uddannelserne ikke er tættere, da det ville kræve en del ressourcer og tid fra uddannelsernes side. Et andet element i en tættere dialog mellem virksomhederne/organisationerne og uddannelserne kunne ifølge studielederne være mere systematiske tilbagemeldinger fra værtsvirksomhederne, som kan bruges aktivt i forbindelse med tilrettelæggelsen af forløbene fremover. Selvom niveauet i værtsvirksomhederne generelt er højt, nævnes også, at der fortsat er et arbejde med at sikre, at de studerende mødes af et tilstrækkeligt højt fagligt niveau i virksomhederne hver gang. I den forbindelse nævner studielederne, at det er vigtigt, at der i de formelle aftaler med værtsvirksomhederne er formuleret tydelige og relevante arbejdsopgaver, den studerende skal varetage.

Fra studieledere lyder det også, at forløbene vil kunne styrkes, ved at de studerende klædes bedre på til at komme ud og varetage en funktion i værtsvirksomhederne. Fx fremhæver en studieleder, at en styrkelse af de studerendes metodiske færdigheder vil øge udbyttet af det projektorienterede

de forløb. En anden studieleder fremhæver, at det vil være hensigtsmæssigt, at uddannelsen stiller krav om, at de studerende toner deres valg af fag mod forløbet i virksomheden, således at valgfagene på semestret matcher det arbejdsområde, de begiver sig ud på. På den måde vil de studerende have endnu bedre forudsætninger for et stort læringsudbytte. Det pointeres dog også af flere af studielederne, at det er vigtigt at holde sig for øje, at det projektorienterede forløb ikke er et formål i sig selv, men at det er relevant i den uddannelsesmæssige helhed, hvori det indgår. I et interview fremhæver en studieleder, at det med hensyn til vejledning af de studerende kan være problematisk, at uddannelsens vejledere er højt kvalificerede forskere med god akademisk indsigt, men ikke nødvendigvis har indsigt i de erhvervmæssige kompetencer, der særligt er i fokus i praksis.

7 Metode

Notatet er baseret på to datakilder, som beskrives i dette kapitel. Der er tale om en omfattende deskresearch af alle studieordninger for bachelor- og kandidatuddannelser og om kvalitative interview med 20 udvalgte studieledere.

7.1 Deskresearch

Der findes i alt 993 bachelor- og kandidatuddannelser. EVA har gennemgået alle studieordninger og for hver uddannelse registreret følgende:

- Projektorienterede forløb, jf. uddannelsesbekendtgørelsens § 18 og 22 (BEK nr. 1520 af 16.12.2013) (ja/nej)
- Omfang af ECTS-point ifølge studieordningen
- Læringsudbytte i form af viden, færdigheder og kompetencer (ja/nej)
- Krav om forhåndsgodkendelse (ja/nej)
- Krav til længde/timer (ja/nej)
- Prøveform: mundtlig prøve, løbende afleveringer, der bedømmes, skriftlig rapport, der bedømmes, mundtlig prøve på baggrund af skriftlig rapport
- Bedømmelse med karakter efter 7-trinsskalaen vs. bedømmelsen bestået/ikke bestået
- Krav om kontrakt med virksomheden (ja/nej)
- Krav om undervisning/vejleder på studiet (ja/nej)
- Krav om vejleder i virksomheden (ja/nej)
- Obligatorisk (ja/nej).

Der er taget udgangspunkt i den seneste studieordning. I og med at der i loven står skrevet, at universitetet skal beskrive i studieordningen, om det er muligt for den studerende at vælge et projektorienteret forløb, er uddannelser, hvor det ikke er skrevet i studieordningen, registreret som uddannelser uden mulighed for projektorienteret forløb.

7.2 Interview med studieledere

EVA har gennemført en interviewundersøgelse blandt studieledere. Undersøgelsen skulle bidrage med uddybende viden om dels rammer og indhold, dels hvordan universiteterne arbejder med at sikre, at forløbene bidrager til en praksiskobling og forståelse af det fag, hvori forløbet indgår.

Fremgangsmåde

På baggrund af deskresearchen har vi udvalgt 20 uddannelser. I forbindelse med udvælgelsen af de 20 studieledere har vi lagt vægt på at sikre så stor variation som muligt med hensyn til følgende parametre:

- Bachelor- og kandidatuddannelse
- Eksamensformer (skriftlig opgave, løbende aflevering, mundtlig eksamen mv.)
- Omfang af ECTS-point.

Denne variation er med til at sikre, at det kvalitative materiale i videst muligt omfang reflekterer variationen i uddannelsernes rammer for og arbejde med de projektorienterede forløb.

Interviewene blev gennemført som semistrukturerede interview ud fra en interviewguide, der omhandlede uddannelsens formål med at tilbyde projektorienterede forløb, rammerne for forløbene, hvordan uddannelsen forbereder de studerende før et forløb, hvilken kontakt der er med den studerende undervejs i et projektorienteret forløb, hvordan der udprøves og efterbehandles

efter et projektorienteret forløb, og hvilken værdi uddannelsen oplever, de projektorienterede forløb giver.

I oversigten nedenfor ses de uddannelser, der er indgået i interviewundersøgelsen.

Tabel 1
Oversigt over uddannelser, der indgik i interviewundersøgelsen

Universitet	Hovedområde	Niveau	Uddannelse	ECTS-point	Prøveform
AU	HUM	KA	Engelsk	30	Skriftlig rapport
AU	SAMF	KA	Statskundskab	20	Skriftlig rapport
AU	NAT	KA	Molekylærbiologi	-	-
CBS	SAMF	BA	HA (kom.)	15	Skriftlig rapport
CBS	SAMF	KA	Cand.merc. (HRM)	15	Skriftlig rapport
DTU	TEK	KA	Design og innovation	-	-
DTU	TEK	KA	Elektroteknologi	-	-
KU	NAT	BA	Nature Management	-	-
KU	SUND	KA	Folkesundhedsvidenskab	20/15/10	Skriftlig rapport
KU	HUM	KA	Historie	30	Skriftlig rapport + aktiv deltagelse
KU	SAMF	KA	Psykologi	30	Skriftlig rapport + mundtlig prøve eller løbende aflevering
RUC	NAT	KA	Computer science + communication studies	15	Skriftlig rapport + mundtlig prøve
RUC	HUM	KA	Pædagogik og uddannelsesstudier + psykologi	20 (30)	Praktikportefølje + mundtlig prøve
RUC	TEK	KA	Teknologisk-samfundsvidenskabelig planlægning (TekSam) + plan, by og proces	15	Skriftlig rapport + mundtlig prøve
SDU	HUM	KA	Tysk	-	-
SDU	SUND	KA	Idræt og sundhed	15	Skriftlig rapport + mundtlig prøve
SDU	SAMF	BA	Økonomi	10	Skriftlig rapport
AAU	SAMF	BA	Jura	10	Skriftlig rapport + mundtlig prøve
AAU	NAT	KA	Medicin med industriel specialisering	30	Skriftlig rapport + mundtlig prøve
AAU	TEK	KA	Cand.tech. i byggeledelse	30	Skriftlig rapport (2) + mundtlig prøve

Analyse

Der er taget detaljerede referater af interviewene, som efterfølgende er blevet analyseret tematisk. I forbindelse med analysen er der taget udgangspunkt i de overordnede temaer fra interviewguiden.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Danmarks Evalueringsinstitut udforsker og udvikler kvaliteten af dagtilbud for børn, skoler og uddannelser. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

Læs mere om EVA på vores hjemmeside, www.eva.dk.
Her kan du også downloade alle EVA's udgivelser
– trykte eksemplarer kan bestilles via en boghandler.